

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE
Fakulta jaderná a fyzikálně inženýrská

Generativní modely dat popsaných stromovou strukturou

Generative models of tree structured data

Bakalářská práce

Autor: **Jakub Bureš**
Vedoucí práce: **Doc. Ing. Václav Šmídl, Ph.D.**
Konzultant: **Doc. Ing. Tomáš Pevný, Ph.D.**
Akademický rok: 2019/2020

1. Seznamte se s popisem dat pomocí stromové struktury. Zvláštní pozornost věnujte metodám více instančního učení (multiple instance learning). Seznamte se s konceptem vnořeného prostoru (embedded space) a jeho reprezentace pomocí neuronových sítí.
2. Seznamte se se základními generativními modely dat popsaných vektorem příznaků. Zvláštní pozornost věnujte metodám typu autoencoder a jejich variační formě. Demonstrujte vlastnosti modelů na jednoduchých příkladech. V maximální míře využijte dostupné knihovny pro generativní modely.
3. Navrhněte několik příkladů typů dat se stromovou strukturou a pro každý z nich navrhněte generativní model. Navrhněte algoritmus pro určení jeho parametrů z dat a diskutujte vhodnost jednotlivých architektur neuronových sítí.
4. Seznamte se s různými druhy apriorních rozložení používaných na latentní proměnné autoencoderu. Odvoďte algoritmy odhadu jejich parametrů a srovnajte jejich výsledky se základním modelem. Diskutujte výsledné odhady.
5. Vyvinutou metodu aplikujte na vhodně zvolená reálná data a diskutujte vliv zvoleného apriorního rozložení na výsledky.

- Zadání práce (zadní strana) -

Poděkování:

Chtěl bych zde poděkovat především svému školiteli panu Doc. Ing. Václavu Šmídlovi, Ph.D. za pečlivost, ochotu, vstřícnost a odborné i lidské zázemí při vedení mé bakalářské práce. Dále děkuji svému konzultantovi panu Doc. Ing. Tomáši Pevnému, Ph.D.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a uvedl jsem všechnu použitou literaturu.

V Praze dne 7. července 2020

Jakub Bureš

Generativní modely dat popsaných stromovou strukturou

Obor: Matematické inženýrství

Druh práce: Bakalářská práce

Konzultant: Doc. Ing. Tomáš Pevný, Ph.D.
Katedra počítačů FEL ČVUT Praha Technická 1902/2 166 27 Praha 6 - Dejvice

Klíčová slova: klíčová slova (nebo výrazy) seřazená podle abecedy a oddělená čárkou

Generative models of tree structured data

[illegible]

Key words: keywords in alphabetical order separated by commas

Obsah

Úvod	7
0.1 Příklad	7
1 Teorie pravděpodobnosti	8
1.1 Definice pravděpodobnosti	8
1.2 Hustoty pravděpodobnosti	9
1.2.1 Normální rozdělení	9
1.2.2 Gamma rozdělení	10
1.2.3 Inverzní gamma rozdělení	10
2 Optimalizace	11
2.1 Metoda nejmenších čtverců	11
2.2 Bayesovská lineární regrese	11
2.3 Gradient Descent	13
2.3.1 ADAM	13
2.4 Divergence	13
2.4.1 f-divergence	13
Závěr	17

Úvod

0.1 Příklad

Ze začátku uvažujme jednoduchý příklad, který naznačí následující problematiku. Předpokládejme že máme trénovací množinu obsahující n pozorování x , nebo-li $\mathbf{X} = (x_1, \dots, x_n)$. Dále máme ke každému x právě jedno pozorování t , psáno $\mathbf{t} = (t_1, \dots, t_n)$. Celé to můžeme zapsat jako $(x_1, \dots, x_n) \mapsto (t_1, \dots, t_n)$. Naším cílem je využít tuto trénovací množinu k predikci hodnot $\hat{t}$ a tedy k určení nové hodnoty $\hat{x}$, jakožto výstupní proměnné. Pozorované hodnoty $(t_1, \dots, t_n)$ jsou ale zatíženy nepřesnostmi a přestože závislost $(t_1, \dots, t_n)$ může být na $(x_1, \dots, x_n)$ kvadratická, nemusí se podařit najít kvadratickou funkci tak, aby procházela všemi body. Naším cílem je tedy nafitovat data pomocí polynomické funkce řádu n ve tvaru

$$y(x, \mathbf{w}) = w_0 + w_1 x + w_2 x^2 + \dots + w_n x^n = \sum_{i=0}^n w_i x^i \quad (1)$$

Tato funkce je lineární v neznámých parametrech $\mathbf{w}$. Takové modely nazýváme lineární a jejich vlastnosti budeme nadále využívat.

Abychom našli ten nejlepší možný fit, je nutno pomocí derivace minimalizovat tzv. chybovou funkci $E(\mathbf{w})$, která je tvaru

$$E(\mathbf{w}) = \frac{1}{2} \sum_{n=1}^N [y(x_n, \mathbf{w}) - t_n]^2 \quad (2)$$

Pomocí minimalizace získáme parametry $\mathbf{w}$ a jsme tudíž schopni sestavit předpis polynomu, který nejlépe daná data proloží. Je zde několik problémů, např.: jaký řád polynomu zvolit, více popsáno v ...

Tento jednoduchý příklad lze modifikovat mnoha způsoby, které budeme postupně rozebírat. Nejprve budeme ale potřebovat základy z teorie pravděpodobnosti.

Kapitola 1

Teorie pravděpodobnosti

1.1 Definice pravděpodobnosti

Definice 1.1.1. (Kolmogorova definice pravděpodobnosti). Mějme množinu Ω vybavenou σ -algebrou $\mathcal{A}$, tedy souborem podmnožin obsahujícím Ω a uzavřeným na doplňky a spočetná sjednocení. Pak libovolnou funkci $P : \mathcal{A} \rightarrow \mathbb{R}$, která splňuje :

1. $(\forall A \in \mathcal{A})(P(A) \geq 0)$.
2. $P(\Omega) = 1$
3. $\forall A_j$ disjunktní platí $P(\sum_{j=1}^{\infty} A_j) = \sum_{j=1}^{\infty} P(A_j)$

Věta 1.1.1. (Vlastnosti P). Mějme pravděpodobnostní prostor $(\Omega, \mathcal{A}, P)$ a necht $(\forall j \in \mathbb{N})(A_j \in \mathcal{A})$ a $B \in \mathcal{A}$. Pak platí:

1. $P(\emptyset) = 0$,
2. Aditivita: $P(\sum_{j=1}^n A_j) = \sum_{j=1}^n P(A_j)$,
3. Monotonie: $A \subset B \Rightarrow P(A) \leq P(B)$,
4. Subtraktivita: $A \subset B \Rightarrow P(B \setminus A) = P(B) - P(A)$,
5. Omezenost: $(\forall A \in \mathcal{A})(P(A) \leq 1)$,
6. Komplementarita: $A \in \mathcal{A} \Rightarrow P(A^C) = 1 - P(A)$

Definice 1.1.2. (Podmíněná pravděpodobnost). Necht' $A, B \in \mathcal{A}$ a $P(B) > 0$. Pak definujeme podmíněnou pravděpodobnost:

$$P(A|B) = \frac{P(A, B)}{P(B)} \quad (1.1)$$

Věta 1.1.2. (Součinové pravidlo). Necht' $A_1, \dots, A_n \in \mathcal{A}$ a dále necht' také $P(A_1, \dots, A_n) > 0$. Potom platí:

$$P(A_1, \dots, A_n) = P(A_1) \cdot P(A_2|A_1) \cdot P(A_3|A_2, A_1) \cdot \dots \cdot P(A_n|A_1, \dots, A_{n-1}) \quad (1.2)$$

Věta 1.1.3. (Bayseova věta). Necht' $A \in \mathcal{A}$ a $P(B) \neq 0$. Potom platí:

$$P(A, B) = \frac{P(B, A)P(A)}{P(B)} \quad (1.3)$$

Poznámka. $P(A)$ nazýváme prior a $P(A|B)$ nazýváme posterior.

Věta 1.1.4. (Nezávislost jevů). Necht' $A_j \in \mathcal{A} (\forall j \in \mathbb{N})$. Potom jevy nazveme nezávislé právě tehdy když platí podmínka

$$P(A_1, \dots, A_k) = \prod_{i=1}^k P(A_i) \quad (1.4)$$

1.2 Hustoty pravděpodobnosti

Poznámka. Budeme uvažovat pouze spojitá rozdělení pravděpodobnosti.

Definice 1.2.1. (Hustota pravděpodobnosti). Hustotou pravděpodobnosti rozumíme spojitou funkci $f(x)$, která splňuje následující dvě podmínky:

1. $f(x) \geq 0$
2. $\int_{-\infty}^{\infty} f(x) = 1$

Poznámka. Hustotu pravděpodobnosti lze definovat také pro vícerozměrné funkce $f(\mathbf{x})$. Podmínky, které musí vícerozměrná hustota splňovat jsou analogické:

1. $f(\mathbf{x}) \geq 0$
2. $\int_{-\infty}^{\infty} \dots \int_{-\infty}^{\infty} f(\mathbf{x}) = 1$

1.2.1 Normální rozdělení

Nejdůležitější hustota pravděpodobnosti pro spojitě proměnné se nazývá normální nebo také Gaussovo rozdělení. Jeho hustota je definována $\forall x \in \mathbb{R}$ pomocí dvou parametrů $\mu \in \mathbb{R}$ a $\sigma^2 > 0$ jako

$$\mathcal{N}(\mu, \sigma^2) = \frac{1}{\sqrt{2\pi\sigma^2}} \exp \left\{ -\frac{(x-\mu)^2}{2\sigma^2} \right\} \quad (1.5)$$

Uved'me zde dvě důležité charakteristiky Gaussova rozdělení a to jsou střední hodnota (někdy také očekávaná hodnota) $\mathbb{E}(X)$ alternativně značeno $\langle X \rangle$ rozptyl (případně variance) $\mathbb{D}(X)$ alternativně značeno $\text{var}(X)$.

- $\mathbb{E}(X) = \int_{-\infty}^{\infty} x \frac{1}{\sqrt{2\pi\sigma^2}} e^{-\frac{(x-\mu)^2}{2\sigma^2}} dx = \mu$
- $\mathbb{D}(X) = \int_{-\infty}^{\infty} x^2 \frac{1}{\sqrt{2\pi\sigma^2}} e^{-\frac{(x-\mu)^2}{2\sigma^2}} dx = \sigma^2$

Můžeme definovat také d-rozměrnou hustotu a to vztahem

$$\mathcal{N}(\mu, \Sigma) = \frac{1}{\sqrt{(2\pi)^d |\Sigma|}} \exp \left\{ -\frac{1}{2} (\mathbf{x} - \mu)^T \Sigma^{-1} (\mathbf{x} - \mu) \right\} \quad (1.6)$$

kde Σ je d×d kovariační matice a μ je vektor středních hodnot.

1.2.2 Gamma rozdělení

Gamma rozdělení je definováno stejně jako normální rozdělení pomocí dvou parametrů $\alpha > 0$ a $\beta > 0$. Jeho hustota pravděpodobnosti má smysl pro $\forall x > 0$ a můžeme ji najít v několika možných tvarech. My uvedeme tento:

$$\Gamma(\alpha, \beta) = \frac{\beta^\alpha}{\Gamma(\alpha)} \exp\{-\beta x\} x^{\alpha-1} \quad (1.7)$$

Stejně jako u Gaussova rozdělení uvedeme některé důležité charakteristiky.

- $\mathbb{E}(X) = \int_0^\infty x \frac{\beta^\alpha}{\Gamma(\alpha)} e^{-\beta x} x^{\alpha-1} dx = \frac{\alpha}{\beta}$
- $\mathbb{D}(X) = \int_0^\infty x^2 \frac{\beta^\alpha}{\Gamma(\alpha)} e^{-\beta x} x^{\alpha-1} dx = \frac{\alpha}{\beta^2}$

1.2.3 Inverzní gamma rozdělení

Inverzní gamma rozdělení je gamma rozdělení akorát pro převrácenou hodnotu x , je tedy opět popsáno dvěma parametry $\alpha > 0$ a $\beta > 0$ a definováno pro $\forall x > 0$. Jeho hustotu můžeme zapsat následovně:

$$i\Gamma(\alpha, \beta) = \frac{\beta^\alpha}{\Gamma(\alpha)} \exp\left\{-\frac{\beta}{x}\right\} x^{-\alpha-1} \quad (1.8)$$

Střední hodnota a rozptyl $i\Gamma(\alpha, \beta)$ nejsou ale definována pro $\alpha > 0$, platí:

- $\mathbb{E}(X) = \int_0^\infty x \frac{\beta^\alpha}{\Gamma(\alpha)} e^{-\frac{\beta}{x}} x^{-\alpha-1} dx = \frac{\beta}{\alpha-1}$, pro $\alpha > 1$
- $\mathbb{D}(X) = \int_0^\infty x^2 \frac{\beta^\alpha}{\Gamma(\alpha)} e^{-\frac{\beta}{x}} x^{-\alpha-1} dx = \frac{\beta^2}{(\alpha-1)^2(\alpha-2)^2}$, pro $\alpha > 2$

Kapitola 2

Optimalizace

2.1 Metoda nejmenších čtverců

Mějme soubor bodů o n prvcích, tedy $(x_i, y_i) \forall i \in \hat{n}$. Chceme najít polynom předem daného stupně tak, aby co nejlépe prokládal dané body. Jinými slovy se pokusíme najít koeficienty θ_n daného polynomu. Mějme tedy sadu rovnic, kterou již zapíšeme ve formě matic následujícím způsobem:

$$\begin{pmatrix} y_1 \\ y_2 \\ \vdots \\ y_n \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 & x_1 & x_1^2 & \dots & x_1^k \\ 1 & x_2 & x_2^2 & \dots & x_2^k \\ \vdots & \vdots & \ddots & \ddots & \vdots \\ 1 & x_n & x_n^2 & \dots & x_n^k \end{pmatrix} \cdot \begin{pmatrix} \theta_1 \\ \theta_2 \\ \vdots \\ \theta_n \end{pmatrix} \quad (2.1)$$

Pro jednoduchost budeme tímto maticovým zápisem rozumět následující rovnici

$$\mathbf{y} = \mathbb{X} \cdot \Theta \quad (2.2)$$

Naší cílem je získání parametrů Θ , proto obě strany rovnice vynásobíme zleva $\mathbb{X}^T$. Tím nám rovnice přejde do tvaru

$$\mathbb{X}^T \cdot \mathbf{y} = \mathbb{X}^T \cdot \mathbb{X} \cdot \Theta \quad (2.3)$$

Ted' už stačí rovnici zleva vynásobit inverzní maticí $(\mathbb{X}^T \cdot \mathbb{X})^{-1}$. Dostaneme tak konečné řešení

$$\Theta = (\mathbb{X}^T \mathbb{X})^{-1} \mathbb{X}^T \mathbf{y} \quad (2.4)$$

Vidíme že pokud máme zadán soubor bodů $(x_i, y_i) \forall i \in \hat{n}$, není problém kýžené parametry získat.

2.2 Bayesovská lineární regrese

Uvažujme standardní problém na lineární regresi, avšak více specifikujme chyby ε , kterými je zatížen každý bod y_i pro $\forall i \in \hat{n}$.

$$\mathbf{y} = \mathbb{X} \cdot \Theta + \epsilon \quad (2.5)$$

kde $\varepsilon_i \sim \mathcal{N}(0, 1)$ a pro jeho pravděpodobnost tudíž platí $P(\varepsilon_i) \propto \exp(-\frac{1}{2}\varepsilon_i^2)$. Z rovnice (2.5) jednoduchou úpravou dostaneme

$$\epsilon = \mathbf{y} - \mathbb{X} \cdot \Theta \quad (2.6)$$

Pokusme se tuto rovnost přepsat pomocí pravděpodobností. Využijeme vícerozměrné Gaussovo rozdělení (1.6).

Poznámka. Zanedbáváme normalizační konstantu, proto využíváme znak $\propto$.

$$P(\epsilon) \propto P(\mathbf{y}|\mathbb{X}, \Theta) \propto \exp\left(-\frac{1}{2}(\mathbf{y} - \mathbb{X}\Theta)^T(\mathbf{y} - \mathbb{X}\Theta)\right) \quad (2.7)$$

Snažíme se získat pravděpodobnost $P(\Theta|\mathbf{y}, \mathbb{X})$, kterou získáme pomocí Bayesovy věty (1.3).

$$P(\Theta|\mathbf{y}, \mathbb{X}) = \frac{P(\mathbf{y}|\mathbb{X}, \Theta)P(\Theta|\mathbb{X})}{P(\mathbf{y}|\mathbb{X})} \propto P(\mathbf{y}|\mathbb{X}, \Theta)P(\Theta|\mathbb{X}). \quad (2.8)$$

K tomu abychom mohli pokračovat ve výpočtu $P(\Theta|\mathbf{y}, \mathbb{X})$, potřebujeme určit $P(\Theta|\mathbb{X})$. Jelikož je Θ nezávislé na $\mathbb{X}$, můžeme psát pouze $P(\Theta)$.

Pro pravděpodobnost $P(\Theta)$ předpokládáme následující vztah:

$$P(\Theta) = \mathcal{N}(0, \alpha^{-1}\mathbb{I}) \propto \exp\left(-\frac{1}{2}\Theta^T\Theta\alpha\right) \quad (2.9)$$

Nyní můžeme pokračovat dosazením do (2.8):

$$\begin{aligned} P(\mathbf{y}|\mathbb{X}, \Theta)P(\Theta|\mathbb{X}) &\propto \exp\left(-\frac{1}{2}(\mathbf{y} - \mathbb{X}\Theta)^T(\mathbf{y} - \mathbb{X}\Theta)\right) \exp\left(-\frac{1}{2}\Theta^T\Theta\alpha\right) \\ &\propto \exp\left(-\frac{1}{2}(\mathbf{y}^T\mathbb{Y} - \Theta^T\mathbb{X}^T\mathbf{y} - \mathbb{Y}^T\mathbb{X}\Theta + \Theta^T\mathbb{X}^T\mathbb{X}\Theta + \Theta^T\Theta\alpha)\right) \\ &\propto \exp\left(-\frac{1}{2}[\mathbf{y}^T\mathbf{y} - \Theta^T\mathbb{X}^T\mathbf{y} - \mathbf{y}^T\mathbb{X}\Theta + \Theta^T(\mathbb{X}^T\mathbb{X} + \alpha\mathbb{I})\Theta]\right) \end{aligned} \quad (2.10)$$

Pro dokončení je důležitý předpoklad tvaru řešení a to:

$$P(\Theta|\mathbf{y}, \mathbb{X}) \propto \exp\left(-\frac{1}{2}(\Theta - \hat{\Theta})\Sigma^{-1}(\Theta - \hat{\Theta}) + z\right) \propto \exp\left(-\frac{1}{2}(\Theta - \hat{\Theta})\Sigma^{-1}(\Theta - \hat{\Theta})\right) \exp(z)$$

který dále pomocí prvního tvaru upravíme tak, abychom dokázali určit $\hat{\Theta}$, Σ a z . Roznásobením dostaneme

$$\exp\left(-\frac{1}{2}[\Theta^T\Sigma^{-1}\Theta - \hat{\Theta}^T\Sigma\Theta - \Theta^T\Sigma^{-1}\hat{\Theta} + \hat{\Theta}^T\Sigma^{-1}\hat{\Theta}] + z\right)$$

z čehož už okamžitě plyne předpis pro

$$\Sigma^{-1} = \mathbb{X}^T\mathbb{X} + \alpha\mathbb{I} \quad (2.11)$$

Tento je výsledek je pro nás velmi důležitý a budeme jej i nadále využívat.

Přímo porovnáním také můžeme vidět, že

$$-\mathbf{y}\mathbb{X}\Theta = -\hat{\Theta}^T\Sigma^{-1}\Theta$$

Nyní z této rovnice jednoduchou úpravou a dosazením za Σ dostaneme další velmi důležitý předpis pro $\hat{\Theta}$, a to

$$\hat{\Theta} = \Sigma\mathbb{X}^T\mathbf{y} = (\mathbb{X}^T\mathbb{X} + \alpha\mathbb{I})^{-1}\mathbb{X}^T\mathbf{y} \quad (2.12)$$

Pro z nám zbývá

$$z = \mathbf{y}^T\mathbf{y} - \hat{\Theta}^T\Sigma^{-1}\hat{\Theta}.$$

Používáme ale znak úměrnosti a $\exp(z)$ je pouze konstanta, můžeme ji tedy vynechat a dostaneme

$$P(\Theta|\mathbf{y}, \mathbb{X}) \propto \exp\left(-\frac{1}{2}(\Theta - \hat{\Theta})\Sigma^{-1}(\Theta - \hat{\Theta})\right)$$

2.3 Gradient Descent

Jedná se iterativní optimalizační metodu pomocí které hledáme minimum dané funkce. My se snažíme zminimalizovat funkci $L = (\mathbb{Y} - \mathbb{X}\Theta)^T(\mathbb{Y} - \mathbb{X}\Theta)$ (loss function), neboli funkci (2), pokud nebudeme provádět maticový zápis. Minimalizujeme L , tedy derivujeme dle vektoru Θ a dostaneme

$$\nabla_{\Theta} L = 2\mathbb{X}^T(\mathbb{X}\Theta - \mathbb{Y}). \quad (2.13)$$

Použijeme bod $\mathbf{a}$ funkce $L(\Theta)$ jako vchozí bod, ze kterého se pohybujeme ve směru záporného gradientu s krokem $\gamma \in \mathbb{R}_+$, který můžeme s každou iterací měnit. Toto provádíme, dokud nejsme v minimu funkce. Tento postup můžeme zapsat jako

$$a_{n+1} = a_n - \gamma \nabla_{\Theta} L(a_n) \quad (2.14)$$

2.3.1 ADAM

Předchozí metoda není tak rychlá, jak bychom pro výpočet minima funkce potřebovali. Používáme proto iterační gradientní metodu ADAM, která navíc používá druhý moment gradientu, popřípadě můžeme ladit i záporné koeficienty.

2.4 Divergence

Divergence je funkce $D(\cdot|\cdot) : S \times S \rightarrow \mathcal{R}$, kde je S je prostor pravděpodobnostních rozdělení a které splňuje následující dvě podmínky:

1. $D(p||q) \geq 0$
2. $D(p||q) = 0$ pro $p = q$

Divergence do jisté popisuje vzdálenost nebo rozdíl mezi dvěma distribucemi. Jelikož divergence nemusí splňovat podmínku symetrie a trojúhelníkovou nerovnost, nejedná se tedy o metriku, nýbrž o semimetriku.

2.4.1 f-divergence

Nejdůležitější skupinou divergencí jsou takzvané f-divergence. Jsou definovány pomocí konvexní funkce $f(x)$, kde $x > 0$ a takové že $f(1) = 0$. Jsou tvaru

$$D_f(P||q) = \int_{\text{supp}(q)} P(x) f\left(\frac{q(x)}{P(x)}\right) dx \quad (2.15)$$

kde $\text{supp}(q)$ značí nosič funkce $q(x)$.

2.4.1.1 Kullback-Leiblerova divergence

Pro nás bude užitečná tzv. Kullback-Leiblerova divergence, kde za funkci f bereme přirozený logaritmus. To je rozhodně konvexní funkce pro kterou platí $\ln 1 = 0$. Tvar KL-divergence je následující:

$$D_{KL}(p||q) = \int_{\text{supp}(q)} p(x) \ln\left(\frac{q(x)}{p(x)}\right) dx \quad (2.16)$$

Předvedeme příklad, kde je Kullback-Leiblerova divergence velmi užitečná. Pro začátek uvažujme pouze sadu dvou souřadnic y_1 a y_2 s normálním rozdělením $\mathcal{N}_i(\theta, 1)$ pro $i \in 1, 2$. Dále uvažujme jeden parametr $\theta \sim \mathcal{N}(0, \alpha)$ a necht' α má inverzní gamma rozdělení, tedy $\alpha \sim i\Gamma(0, 0)$. Snažíme se získat pravděpodobnosti parametrů θ a α , tedy $P(\theta, \alpha|y_1, y_2)$. Tuto pravděpodobnost můžeme přepsat pomocí definice podmíněné pravděpodobnosti a řetězového pravidla jako

$$P(\theta, \alpha|y_1, y_2) = \frac{P(\theta, \alpha, y_1, y_2)}{P(y_1, y_2)} = \frac{P(y_1|\theta)P(y_2|\theta)P(\theta)P(\alpha)}{P(y_1, y_2)} \quad (2.17)$$

Dosažením předpokladů do čitatele dostaneme:

$$P(y_1|\theta)P(y_2|\theta)P(\theta)P(\alpha) \propto \exp\left\{-\frac{1}{2}(y_1 - \theta)^2\right\} \cdot \exp\left\{-\frac{1}{2}(y_2 - \theta)^2\right\} \cdot \frac{1}{\sqrt{\alpha}} \exp\left\{-\frac{\theta^2}{2\alpha}\right\} \cdot \frac{1}{\alpha} d\theta d\alpha \quad (2.18)$$

Zdánlivě se nám může zdát určení jmenovatele jako jednoduché. Standardním způsobem bychom pravděpodobnost $P(y_1, y_2)$ získali tzv. marginalizací, nebo-li vyintegrováním přes θ a α .

$$\begin{aligned} P(y_1, y_2) &= \int P(\theta, \alpha, y_1, y_2) d\theta d\alpha \\ &= \int P(y_1|\theta)P(y_2|\theta)P(\theta)P(\alpha) d\theta d\alpha \\ &= \int \exp\left\{-\frac{1}{2}(y_1 - \theta)^2\right\} \cdot \exp\left\{-\frac{1}{2}(y_2 - \theta)^2\right\} \cdot \frac{1}{\sqrt{\alpha}} \exp\left\{-\frac{\theta^2}{2\alpha}\right\} \cdot \frac{1}{\alpha} d\theta d\alpha \end{aligned} \quad (2.19)$$

Po bližším přezkoumání (2.17) zjistíme, že nelze přes α vyintegrovat. Proto použijeme KL-divergenci. Dle definice KL-divergence můžeme psát:

$$P(y_1, y_2) = \int P(\theta, \alpha, y_1, y_2) d\theta d\alpha \stackrel{\text{KLD}}{\approx} \int_G q(\alpha)q(\theta) \ln \frac{P(\theta, \alpha, y_1, y_2)}{q(\alpha)q(\theta)} d\theta d\alpha = \diamond \quad (2.20)$$

kde $G = \text{supp}(q(\theta)) \times \text{supp}(q(\alpha))$. Nezapomínejme, že $q(\theta)$ a $q(\alpha)$ jsou distribuce, pro které si apriori zvolíme

$$\begin{aligned} q(\theta) &= \mathcal{N}(\mu, \sigma) \\ q(\alpha) &= i\Gamma(\gamma, \delta) \end{aligned}$$

Dle (1.2.1) navíc víme, že platí $\int_G q(\alpha)q(\theta) d\theta d\alpha = 1$. Výraz budeme rozepisovat pomocí pravidel pro logaritmy a postupně upravovat.

$$\begin{aligned} \diamond &\stackrel{2.15.}{=} \int_G q(\alpha)q(\theta) \ln \frac{P(y_1|\theta)P(y_2|\theta)P(\theta)P(\alpha)}{q(\alpha)q(\theta)} d\theta d\alpha \\ &= \int_G q(\theta)q(\alpha) (\ln P(y_1|\theta) + \ln P(y_2|\theta) + \ln P(\theta) + \ln P(\alpha) - \ln q(\theta) - \ln q(\alpha)) d\alpha d\theta \end{aligned} \quad (2.21)$$

Poslední dva výrazy jsou tzv. entropie pro Gaussovo rozdělení, resp. inverzní gamma rozdělení. Můžeme využít již známých výsledků:

$$\begin{aligned} \int q(\theta) \ln q(\theta) d\theta &\propto -\frac{1}{2} \ln \sigma \\ \int q(\alpha) \ln q(\alpha) d\alpha &= -\gamma - \ln \delta \Gamma(\gamma) + (1 + \gamma)\psi(\gamma) \end{aligned}$$

Vypočítejme zbývající výrazy, kde pro jednoduchost budeme pro střední hodnoty využívat značení pomocí špičatých závorek:

$$\begin{aligned}\int_G q(\theta)q(\alpha) \ln P(y_1|\theta) \, d\alpha \, d\theta &= \left\langle -\frac{1}{2}(y_1 - \theta)^2 \right\rangle = -\frac{1}{2} (y_1^2 - 2y_1\mu + \mu^2 + \sigma) \\ \int_G q(\theta)q(\alpha) \ln P(y_2|\theta) \, d\alpha \, d\theta &= \left\langle -\frac{1}{2}(y_2 - \theta)^2 \right\rangle = -\frac{1}{2} (y_2^2 - 2y_2\mu + \mu^2 + \sigma) \\ \int_G q(\theta)q(\alpha) \ln P(\theta) \, d\alpha \, d\theta &= \left\langle -\frac{\theta^2}{2\alpha} - \frac{1}{2} \ln \alpha \right\rangle = -\frac{1}{2} \left((\mu^2 + \sigma) \frac{\gamma}{\delta} + \ln \delta - \psi(\gamma) \right) \\ \int_G q(\theta)q(\alpha) \ln P(\alpha) \, d\alpha \, d\theta &= \langle -\ln \alpha \rangle = \psi(\gamma) - \ln \delta\end{aligned}$$

Nyní máme všechny výrazy pro výpočet $P(y_1, y_2)$ numericky.

Pokusme se nyní využít KL - divergenci v poněkud složitějším případě. Nalezneme koeficienty polynomu pátého stupně, který nejlépe proloží dva body.

Uvažujme následující pravděpodobnostní model

$$P(\mathbf{y}, \theta | X, \alpha) = P(\mathbf{y} | \theta, X) P(\theta | \alpha) P(\alpha) = \mathcal{N}(X\theta, I) \mathcal{N}(0, \alpha^{-1} I) \Gamma(0, 0)$$

Dále k hledání minima využijme KL divergenci a aproximační distribuce

$$q(\theta) = \mathcal{N}(\hat{\theta}, \Sigma)$$

$$q(\alpha) = \Gamma(\gamma, \delta)$$

KL divergence je tedy tvaru

$$\begin{aligned} KL(q||p) &= \int q(\theta)q(\alpha) \ln \frac{q(\theta)q(\alpha)}{P(\mathbf{y}|\theta, X)P(\theta|\alpha)P(\alpha)} d\alpha d\theta \\ &= \int q(\theta)q(\alpha) (\ln q(\theta) + \ln q(\alpha) - \ln P(\mathbf{y}|\theta, X) - \ln P(\theta|\alpha) - \ln P(\alpha)) d\alpha d\theta \end{aligned}$$

Následující členy jsou opět záporně vzaté entropie jednotlivých distribucí, víme tedy že:

$$\begin{aligned} \int q(\theta) \ln q(\theta) d\theta &\propto -\frac{1}{2} \ln |\Sigma| \\ \int q(\alpha) \ln q(\alpha) d\alpha &= -\gamma - \ln \delta + \Gamma(\gamma) + (1 - \gamma)\psi(\gamma) \end{aligned}$$

Ostatní členy budeme nyní řešit zároveň:

$$\begin{aligned} \star &= \int q(\theta)q(\alpha) (-\ln P(\mathbf{y}|\theta, X) - \ln P(\theta|\alpha) - \ln P(\alpha)) d\alpha d\theta \\ &= \left\langle \frac{1}{2} ((\mathbf{y} - X\theta)^\top (\mathbf{y} - X\theta) + \alpha\theta^\top \theta - 5 \ln \alpha) - \ln \alpha \right\rangle \\ &= \left\langle \frac{1}{2} (\mathbf{y}^\top \mathbf{y} - \theta^\top X^\top \mathbf{y} - \mathbf{y}^\top X\theta + \theta^\top X^\top X\theta + \alpha\theta^\top \theta - 7 \ln \alpha) \right\rangle \\ &= \left\langle \frac{1}{2} (\mathbf{y}^\top \mathbf{y} - \theta^\top X^\top \mathbf{y} - \mathbf{y}^\top X\theta + \text{tr}(\theta^\top X^\top X\theta + \alpha\theta^\top \theta) - 7 \ln \alpha) \right\rangle \\ &= \left\langle \frac{1}{2} (\mathbf{y}^\top \mathbf{y} - \theta^\top X^\top \mathbf{y} - \mathbf{y}^\top X\theta + \text{tr}(X^\top X\theta\theta^\top + \alpha\theta\theta^\top) - 7 \ln \alpha) \right\rangle \\ &= \left\langle \frac{1}{2} (\mathbf{y}^\top \mathbf{y} - \theta^\top X^\top \mathbf{y} - \mathbf{y}^\top X\theta + \text{tr}((X^\top X + \alpha I)\theta\theta^\top) - 7 \ln \alpha) \right\rangle \end{aligned}$$

Po výpočtu středních hodnot dostaneme konečný výsledek, který je tvaru:

$$\star = \frac{1}{2} \left(\mathbf{y}^\top \mathbf{y} - \hat{\theta}^\top X^\top \mathbf{y} - \mathbf{y}^\top X\hat{\theta} + \text{tr} \left(\left(X^\top X + \frac{\gamma}{\delta} I \right) (\hat{\theta}\hat{\theta}^\top + \Sigma) \right) - 7(\psi(\gamma) - \ln \delta) \right)$$

Tímto máme vypočteny všechny výrazy pro optimalizaci.

Závěr

Text závěru....

Literatura

- [1] S. Allen, J. W. Cahn: *A microscopic theory for antiphase boundary motion and its application to antiphase domain coarsening*. Acta Metall., 27:1084-1095, 1979.
- [2] G. Ballabio et al.: *High Performance Systems User Guide*. High Performance Systems Department, CINECA, Bologna, 2005. www.cineca.it
- [3] J. Becker, T. Preusser, M. Rumpf: *PDE methods in flow simulation post processing*. Computing and Visualization in Science, 3(3):159-167, 2000.